

Poř. č. 17/2002

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k otázce postupu při aplikaci ustanovení § 8 odst. 2 poslední věty trestního řádu

I. Údaje získané pro účely trestního řízení postupem podle § 8 odst. 2 trestního řádu nelze předávat mezi orgány činnými v trestním řízení jen podle obecného ustanovení § 7 trestního řádu o součinnosti mezi orgány činnými v trestním řízení.

II. Na listiny a jiné nosiče těchto údajů se nevztahuje ediční povinnost vyplývající z ustanovení procesních předpisů, podle nichž provádějí řízení jiné orgány než orgány činné v trestním řízení (např. soudy v občanskoprávním řízení či správní orgány v řízení podle správního řádu), proto jim nemohou být předkládány ani na základě jejich výslovného dožadání.

III. Orgány činné v trestním řízení působící v přípravném řízení jsou povinny učinit opatření, aby po celou dobu jimi vedeného řízení se s těmito údaji nemohly seznamovat nepovolané osoby (§ 65 odst. 5 trestního řádu). Umožní-li osobě, která je oprávněna se s těmito údaji seznamovat pro účely uplatnění svých zákonných práv, aby se s nimi seznámila, učiní tak vždy jen v rozsahu nezbytném k uplatnění jejich zákonných práv a až poté, co ji poučily o odpovědnosti za neoprávněné sdělení takto zjištěného údaje jinému.

Krajské státní zastupitelství v Praze předložilo žádost o zaujetí stanoviska k otázce postupu při aplikaci ustanovení § 8 odst. 2 poslední věty tr. ř.¹ orgány činnými v přípravném řízení trestním, konkrétně do jaké míry je nutno utajovat ještě i v rámci probíhajícího trestního řízení údaje podléhající některé z tam uvedených státem stanovených povinností mlčenlivosti získané postupem podle citovaného ustanovení. Poukázalo přitom na své zjištění z výkonu dozoru nad zákonností přípravného řízení trestního v konkrétní trestní věci, v rámci něhož byl získán poznatek o postupu policejního orgánu Služby kriminální policie a vyšetřování, jenž poté, co mu byly státním zástupcem předány materiály opatřené postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. (jednalo se o výpisy z bankovního účtu), takto získané listinné důkazy poskytl i jiným subjektům pro jiné účely nežli pro trestní řízení, které sám vedl.² I když

¹ Údaje získané podle tohoto ustanovení nelze využít pro jiný účel než pro trestní řízení, v jehož rámci byly vyžádány.

² Problematiku nakládání s údaji opatřenými postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. Krajské státní zastupitelství v Praze řešilo v rámci výkonu dohledu nad postupem Okresního státního zastupitelství Praha-východ

k postupu orgánů činných v přípravném řízení trestním při aplikaci zmíněného ustanovení trestního řádu se v obecné poloze vyjadřovalo výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství poř. č. 7/1999 Sb. v. s. NSZ a dále i výkladové stanovisko poř. č. 35/2000 Sb. v. s. NSZ,³ neobsahuje postačující řešení naznačeného problému a tak na základě uvedených poznatků o postupu policejního orgánu v dané konkrétní věci se jeví potřebným upřesnit výklad ustanovení § 8 odst. 2 věta poslední tr. ř., a to zejména z hlediska možnosti:

I. předávání údajů opatřených postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. mezi orgány činnými v trestním řízení v rámci jejich součinnosti dle § 7 tr. ř.,⁴

II. předávání údajů opatřených postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. jiným orgánům na jejich žádost, zejména pak soudům pro účely občanského soudního řízení v případech, že je z jejich strany prováděn důkaz vyšetřovacím spisem, jehož část obsahuje chráněné údaje.⁵

v souvislosti s konkrétní trestní věcí prověřovanou orgány Inspekce ministra vnitra pro podezření ze spáchání trestného činu policejním orgánem, a to jednáním, které právě spočívalo v poskytnutí údajů opatřených postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. jiným subjektům - policejnímu orgánu, který prováděl souběžně v samostatném řízení úkony trestního řízení ohledně stejných subjektů pro podezření z trestné činnosti související s řízením, v němž byly bankovní údaje vyžádány, a dále je poskytl soudu pro účely řízení občanskoprávního. To bylo dále spojeno s únikem těchto informací i ve vztahu k soukromoprávním subjektům. Je zřejmé, že řešení těchto otázek má význam nejen z hlediska procesního, ale také pro posouzení důsledků spojených s nesplněním omezení § 8 odst. 2 věty poslední tr. řádu, včetně otázky případné trestní odpovědnosti orgánu činného v trestním řízení podle § 158, § 159 a § 178 tr.zák.

³ Upravený výrok zní: „III. I po sdělení skutečností, jež jsou předmětem bankovního tajemství, tajnosti údajů z evidence cenných papírů a tajemství týkajícího se údajů získaných v daňovém řízení, nadále váže osoby, jež je sdělily, povinnost dodržovat příslušný druh tajemství, zatímco orgány činné v trestním řízení jsou povinny o nich zachovávat mlčenlivost 1) v rámci ochrany těchto skutečností, chráněných vůči jejich zpřístupnění nad rámec nezbytných potřeb trestního řízení (např. postupem podle § 65 odst. 5 tr. ř.).“

⁴ K tomu KSZ Praha uvedlo: Pokud se jedná o součinnost orgánů činných v trestním řízení ve smyslu § 7 tr. ř., vzniká otázka, zda při poskytování této součinnosti ve formě podávání vzájemných informací o trestních věcech, nahlížení do vyšetřovacích (či trestních) spisů, pořizování kopií spisů nebo jejich částí a nebo při zapůjčování spisů, je na místě uplatnění striktního výkladu ustanovení § 8 odst. 2 věta poslední tr. ř. i v případech, kdy jeden orgán činný v trestním řízení při součinnosti poskytne jinému orgánu činnému v trestním řízení v jiné věci přístup k údajům opatřeným postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř., aniž by pro tento jiný orgán byly poznatky takto získané procesně použitelné v jiném trestním řízení. Znamená to pouze, že jiný policejní orgán získá informace významné pro další zaměření svého šetření (tj. o tom, zda také vyžádat jako důkaz zprávu dle § 8 odst. 2 tr. ř. nebo zda je s ohledem na její obsah v jiné trestní věci zřejmé, že její nové vyžádání by s sebou nepřineslo žádné důkazně relevantní poznatky). Nutnost podobného zpřístupnění údajů je dána také např. při výměně informací mezi policejními orgány, které šetří navazující nebo související případy trestné činnosti a v rámci zaměření dalšího postupu konají společné porady, zpravidla svolané společným vedením, apod. Pro úplnost lze poznamenat, že je uvažována varianta, že oba výše zmíněné policejní orgány vedou trestní řízení a v jeho rámci by mohly - prostřednictvím státního zástupce - sledované informace vyžádat, což je typické v případech vyžadování údajů od bank. Pro posouzení zmíněné otázky je zásadní výklad pojmu „využit pro jiný účel“, což je pojem širší nežli jiná obdobná omezení pro použití důkazů opatřených v trestním řízení (viz. např. omezení uvedené v § 88 odst. 4, § 89 odst. 3 tr. ř.), a tedy lze učinit závěr, že se tím míní nejen použití listinného materiálu jako důkaz v trestním řízení, ale i jakékoli jiné jeho využití jako zdroje informace pro jiné řízení než pro trestní řízení, v jehož rámci byly údaje vyžádány.

⁵ K tomu KSZ Praha: Údaje opatřené postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. jsou v podobě listinných důkazů založeny ve vyšetřovacím nebo trestním spise, přičemž v této podobě jsou použity pro trestní řízení, v jehož rámci byly vyžádány. V některých případech však vyšetřovací a trestní spisy, které obsahují písemnosti opatřené postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř., jsou jako celek vyžadovány jinými orgány jako listinné důkazy pro jiná řízení, zejména pak se jedná o žádosti jiných orgánů činných v trestním řízení v jiných věcech (viz. obdoba případů ad a) shora) nebo o žádosti soudů o zapůjčení vyšetřovacích

III. zpřístupnění údajů obsažených postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. poškozeným při uplatňování jejich práv v trestním řízení, zejména práva nahlížet do trestního spisu v souvislosti s rozhodováním se o podání stížnosti apod.,⁶

K I. – III. obecně:

Nejprve je nutno vrátit se k citovanému výkladovému stanovisku, přestože bylo upravováno zejména vzhledem k nejasnostem, jež vznikly při jeho aplikaci v návaznosti na zvláštní předpisy o ochraně utajovaných skutečností (na zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a předpisy na něj navazující). Je vhodné připomenout jeho aktualizované odůvodnění, protože se zabývá řešením uvedeného problému v obecné rovině a je stále použitelné, a to i po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. (poznámky pod čarou jsou uvedeny zcela samostatně, v zásadě v souladu se zněním výkladového stanoviska – nenavazují na poznámky pod čarou v tomto stanovisku).

nebo trestních spisů pro účely řízení občanskoprávního. V tomto směru pak vzniká otázka, zda lze spisový materiál poskytnout jako celek nebo zda lze s odkazem na § 8 odst. 2 tr. ř. větu poslední vyšetřovací spis nebo jeho část odmítnout zapůjčit, přičemž je zřejmé, že v takovém případě (odmítnutí spisu nebo zapůjčení jeho části) nemusí, resp. ani nemůže mít požadovaný spis pro účely jiného trestního řízení nebo občanskoprávního řízení význam plnohodnotného listinného důkazu, neboť je neúplný a v tomto směru nepřezkoumatelný s tím, že na jeho základě by někdy neměl příslušný orgán, který si spis zapůjčuje, možnost vyřešit předběžnou otázku apod. Protože jiné orgány činné v trestním řízení a rovněž tak soudy mají zákonná oprávnění ve stanoveném rozsahu si samy opatřovat i údaje, které jsou předmětem bankovního tajemství apod., lze učinit závěr, že aplikace ustanovení § 8 odst. 2 věty poslední tr. ř. brání tomu, aby spisové materiály obsahující sledované údaje, byly zapůjčovány jiným orgánům pro účely jiného řízení.

Naznačený problém krajské státní zastupitelství uzavřelo souhrnně tak, že **je nutné, aby orgány činné v přípravném řízení přijaly vhodná opatření již při vedení spisů** s údaji opatřenými postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř., a to v tom směru, aby materiály s těmito údaji **nebyly zakládány mezi ostatní důkazy, ale aby byly vedeny v samostatném svazku spisu** tak, aby bylo možno důsledně dodržet zásadu omezeného využití takto opatřených údajů (příslušný samostatný svazek spisu by pak obsahoval jak žádosti státního zástupce o poskytnutí údajů, tak zprávy na základě této žádosti poskytnuté od bank a jiných subjektů v rozsahu § 8 odst. 2 tr. ř.).

⁶ Ohledně rozsahu přístupu poškozených k údajům opatřeným postupem dle ustanovení § 8 odst. 2 tr. ř., je podle KSZ Praha otázkou, zda a v jakém rozsahu lze umožnit poškozeným nahlédnutí do spisového materiálu, ať již v průběhu přípravného řízení nebo až po jeho skončení některým ze způsobů dle § 171, § 172 tr. ř. v případech, kdy rozhodnutí poškozeného, zda podá či nepodá opravný prostředek proti rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, je závislý na přístupu poškozeného k informaci opatřené postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. (a současně poškozený není samozřejmě subjektem, který orgánům činným v trestním řízení tuto informaci poskytl). Vzhledem k tomu, že poškození nebo zmocněnci nejsou vázáni omezeními podle § 8 odst. 2 věta poslední tr. ř. a na rozdíl od orgánů činných v trestním řízení nemají povinnost mlčenlivosti, kterou je zmíněné ustanovení zajištěno, přičemž povinnost mlčenlivosti pro ně nevyplývá ani z jiného právního předpisu, nelze poškozeným a zmocněncům umožnit v průběhu trestního řízení přístup k listinným údajům, které obsahují skutečnosti, které jsou předmětem bankovního tajemství apod. Z tohoto důvodu jsou orgány činné v trestním řízení povinny odmítnout poškozeným nebo jejich zmocněncům jejich žádost o nahlédnutí do písemností, které byly opatřeny postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. a které jsou součástí spisu, a to i v případě, že již bylo trestní řízení skončeno a bylo vydáno rozhodnutí, proti kterému mají poškození právo stížnosti. V opačném případě by nemohly orgány činné v přípravném řízení trestním dostát své povinnosti zajistit ochranu vyžádaných údajů a jejich využití jen pro účely trestního řízení, v jehož rámci byly údaje vyžádány. Zatímco v přípravném řízení trestním lze aplikací ustanovení § 65 odst. 2 tr. ř. poškozenému nebo jeho zmocněnci odeprít právo nahlédnout do vyšetřovacího spisu a tím mu zamezit přístup k údajům opatřeným postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř., podobné omezení již není možné v řízení před soudem, a tedy vzniká otázka, zda a jakým způsobem má být zajištěna ochrana údajů opatřených postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. ve stadiu po podání obžaloby, kdy za dispozici se spisem odpovídá soud.

Výkladové stanovisko č. 7/1999 Sb. v.s. NSZ vznikalo v procesu vývoje názorů na problematiku vyžadování informací, podléhajících různým druhům mlčenlivosti, zde specificky uvedeným ve „zvláštním“ ustanovení § 8 odst. 2 tr. ř., které navíc bylo předmětem i postupných novelizací, až nabylo dnešní podoby.³⁾ V době, kdy bylo připravováno konečné znění citovaného výkladového stanoviska, bylo třeba vyložit dva základní problémy:

1. Jak pohlížet na povahu samotného utajování těchto údajů z hlediska

- a) požadavku na zachování jejich tajnosti navenek, vůči veřejnosti,
- b) potřeb trestního řízení, zvláště jak s nimi v rámci trestního řízení nakládat zejména s ohledem na instituty, umožňující i jiným subjektům než jen orgánům činným v trestním řízení seznamovat se skutečnostmi, obsaženými ve spisovém materiálu,

2. Jak vyložit ustanovení § 8 odst. 3 tr. ř., které je zdánlivě a na první pohled v rozporu s tím, co je uvedeno v odstavcích 1 i 2 téhož zákonného ustanovení.

Výsledkem tohoto procesu pak byla užitá formulace, která může svádět k názoru, že stanovisko mělo vyjádřit požadavek na utajování těchto údajů ve stupni „důvěrné“ či „vyhrazené“ ve všech případech. Ve skutečnosti tomu tak není a ani být nemůže... K samotnému výkladu § 8 odst. 3 tr. ř., přesněji řečeno jeho první věty a jeho vztahu k odstavcům 1 a 2 téhož zákonného ustanovení, lze po zkušenostech s jeho uplatňováním až do současné doby a s přihlédnutím k vývoji názorů na jeho obsah uvést, že jeho formulace není příliš šťastná a může být i zavádějící.⁴⁾

Vztah mezi odstavci 1, 2 a 3 ustanovení § 8 tr. ř. je třeba vykládat tak, že odstavec 3 v sobě, v jedné jediné první větě, vyjadřuje dvě rozdílné zásady, pokud jde o zjišťování utajovaných údajů pro účely trestního řízení a nakládání s nimi:

- Za prvé jde o zdůraznění zásady, že ani poté, co tajnost takových skutečností byla pro účely trestního řízení postupem podle zákona prolomena, neztrácí tyto údaje charakter údajů dále utajovaných, s nimiž je možno nakládat jen způsobem, který zákon dovoluje, takže se nestávají tím faktem údají obecně veřejně přístupnými; to platí samozřejmě pro vztah odstavce 1 a 3, i pro vztah odstavce 2 a 3 tohoto ustanovení,
- Avšak za druhé a současně jde i o vyjádření zásady, že ustanovení § 8 odst. 1 samo o sobě není ustanovením, jež by bylo způsobilé prolomit jakoukoli státem stanovenou či uznanou povinnost mlčenlivosti, a že pro tento účel musí existovat ještě zvláštní úprava, která to dovolí a současně stanoví podmínky (i rozsah), za nichž se tak může stát.

Již na tomto místě je však třeba ještě pro úplnost poznamenat, že průlom do zákonem stanovené či uznané povinnosti mlčenlivosti může být obecně stanoven i současně stanovenou povinností příslušného subjektu - zpravidla státního orgánu, což však nemusí platit vždy - oznamovat trestné činy orgánům činným v trestním řízení.⁵⁾

Takže ve vztahu k odstavci 1 § 8 tr. ř. užitou formulaci zákona („...není dotčena...“) nelze vykládat tak, že ustanovení § 8 odst. 1 tr. ř. nelze k získání takových údajů vůbec nikdy použít. Znamená jen, že taková zvláštní povinnost mlčenlivosti není dotčena skutečně jen pouhou existencí povinnosti, vyplývající jinak pro dožádané subjekty z ustanovení § 8 odst. 1 tr. ř. Má-li být prolomena, musí být možnost jejího prolomení dovolena ještě jiným ustanovením zákona (než jen pouhou existencí § 8 odst. 1 tr. ř.) a současně musí toto další zákonné ustanovení upravit i rozsah jejího prolomení.⁶⁾ Proto lze postupem podle § 8 odst. 1 tr. ř. s odkazem na příslušné ustanovení zvláštního právního předpisu tyto údaje získat, pokud ovšem takové zvláštní zákonné ustanovení existuje. Neexistuje-li, nelze se s odkazem na pouhé ustanovení § 8 odst. 1 tr. ř. domáhat jejich sdělení.⁷⁾

Jak bylo již naznačeno, ustanovení § 8 tr. ř. je třeba vykládat v celém jeho souhrnu, aniž by bylo možno mechanicky oddělovat jednotlivé jeho části - odstavce, a vykládat jejich obsah nezávisle na sobě. Nejen, že to vyplývá z toho, že upravuje tytéž otázky, otázky součinnosti ostatních subjektů s orgány činnými v trestním řízení, včetně

oznamovací povinnosti státních orgánů, ale vyplývá to i ze samotné jeho konstrukce. Tedy v odstavci prvním je zakotvena

- obecná povinnost součinnosti, spočívající v povinnosti vyhovovat dožadání orgánů činných v trestním řízení, a
- oznamovací povinnost, uložená státním orgánům.

V odstavci druhém jsou stanoveny některé způsoby průlomu do zvláštních povinností mlčenlivosti, které považoval zákonodárce (ať už názor na jejich vyčlenění a úpravu je jakýkoli) za tak významné, že pro získání těchto údajů stanoví zvláštní, zpřísněné podmínky buď přímo v tomto ustanovení (bankovní tajemství), nebo odkazem na zvláštní právní úpravu (daňové tajemství).

Odstavec 3 doplňuje tato dvě předchozí ustanovení a vyjadřuje právě ty zásady, které byly uvedeny výše.³⁾ Tj. jednak povinnost, uloženou i orgánům činným v trestním řízení zacházet s těmito údaji i nadále způsobem, zabezpečujícím jejich ochranu v nezbytně nutné míře, a současně i zákaz s pouhým odkazem na obecnou povinnost součinnosti, uvedenou v ustanovení § 8 odst. 1 tr. ř. požadovat sdělení takových údajů, jejichž ochrana je zajištěna (ve vztahu k příslušným subjektům) zvláštními povinnostmi mlčenlivosti, ať státem uznanými či přímo stanovenými, neexistuje-li k jejich prolomení pro účely trestního řízení zákonem upravený postup.⁹⁾

V tomto smyslu je třeba chápat i odůvodnění citovaného stanoviska, jímž nemá být řečeno, že každý takový údaj podléhá zvláštnímu režimu utajení ve smyslu zákona č. 148/1998 Sb., ale že každý takový údaj podléhá stále zvláštnímu režimu nakládání, který má uchránit takto získané údaje pro účely trestního řízení před jejich neoprávněným zveřejňováním nad rámec, který si vyžaduje nezbytná potřeba dokazování, vedeného v trestním řízení, jakož i povinnost orgánů činných v trestním řízení zajistit jeho účastníkům přístup k těm informacím, které potřebují k řádnému uplatnění svých zákonných práv, zvláště pak práva obviněného na obhajobu. To samozřejmě nevylučuje, aby v některých případech byly takové údaje zařazeny v souladu s právními předpisy upravujícími režim nakládání s utajovanými skutečnostmi (zákon č. 148/1998 Sb. a navazující předpisy), do některého ze stupňů utajení podle těchto předpisů. Nakládání s nimi pak musí samozřejmě odpovídat i těmto předpisům.

³⁾ Byla zda citována původní, dnes již změněná úprava.

⁴⁾ V důsledku toho podle jednoho z názorů, který vychází z ryze gramatického výkladu zákonem použité formulace, ustanovení odstavce 3 vlastně neguje obě ustanovení (oprávnění požadovat údaje a součinnost), uvedená jak v odstavci 1 tak i v odstavci 2. Takový výklad nelze už čistě z logiky věci přijmout, neboť by samotné ustanovení § 8 ztrácelo jakýkoli rozumný smysl. Navíc ale není takový výklad ani v souladu s pojetím celého ustanovení § 8 tr. ř., které je třeba vykládat jako celek, nikoli podle jeho zdánlivě oddělených částí - odstavců.

⁵⁾ Zcela konkrétně to lze dokumentovat na daňovém tajemství, kde finanční úřady jsou vázány velmi široce pojatou zákonnou povinností mlčenlivosti, nicméně je v plném rozsahu pro účely trestního řízení prolomena v případech, kdy je finančnímu úřadu zákonem o správě a daní poplatků uložena oznamovací povinnost (viz § 24 odst. 5 písm. b) zák. č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů). K tomu viz i příslušnou judikaturu, např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.06.1999 sp. zn. 8 Tz 60/99, jehož výrok zní: "Pracovníci finančního úřadu jsou sice povinni zachovávat mlčenlivost ve smyslu § 24 zák.č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků ve znění zák. č. 255/1994 Sb., avšak podle odst. 5 shora uvedeného ustanovení se povinností zachovávat mlčenlivost nemohou dovolávat vůči orgánům činným v trestním řízení vyjmenovaným v § 12 odst. 1 tr. ř. Další podmínka tohoto ustanovení "pokud se plní oznamovací povinnost podle zvláštního předpisu" je vázána na ustanovení § 8 odst. 1 tr. ř., podle něhož "jsou státní orgány povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin". Mají-li tedy finanční úřady na jedné straně povinnost oznamovat skutečnosti, které nasvědčují spáchání trestného činu zkrácení daně, nemohou se na druhé straně dovolávat mlčenlivosti v řízení před soudem."

⁶⁾ Jak bylo uvedeno v předchozí poznámce, tento závěr obecně platí i pro případy, je-li povinnost mlčenlivosti prolomena existencí zákonem stanovené oznamovací povinnosti. Tam je to právě ustanovení zakotvující tuto oznamovací povinnost, jehož logickým a samozřejmým důsledkem je i nutné prolomení povinnosti mlčenlivosti, a současně z něj vyplývá i rozsah tohoto prolomení.

⁷⁾ V této podobě (ovšem bez vztahu k oznamovací povinnosti) byl tento výklad vztahu ustanovení § 8 odst. 1, 2 a 3 tr. ř. poprvé použit ve výkladovém stanovisku č. 28/2000 Sb.v.s. NSZ, týkajícím se možnosti získávat informace o osobních údajích účastníků telekomunikačního provozu a osobních a zprostředkovacích datech podle § 86 odst. 1 zák. č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích a o změně dalších zákonů (tam viz pozn. č. 4). Tímto stanoviskem řešená problematika byla zásadním způsobem dotčena nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 502/2000 ze dne 22.1.2001, který rozšířil pojem tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením i na tyto údaje z telekomunikačního provozu. Nicméně ani po jeho vydání není na vymezení vztahu mezi odstavci 1 až 3 ustanovení § 8 tr. ř. třeba nic měnit.

⁸⁾ Záměrně se ponechává stranou poslední věta tohoto ustanovení vylučující z ochrany obecně přiznávané státem uznané povinnosti mlčenlivosti pro účely trestního řízení ty povinnosti mlčenlivosti, jejichž rozsah není vymezen

zákonem, ale vyplývá z právního úkonu učiněného na základě zákona, jak je tomu např. u obchodního tajemství. Tato poslední věta však jen potvrzuje shora učiněné závěry, pokud jde o výklad významu ustanovení § 8 odst. 3 tr. ř. a jeho vztah k oběma odstavcům předchozím.

⁹⁾ *Byť toto zákonné ustanovení nemusí být součástí trestního řádu, ale jiného právního předpisu (zpravidla bude součástí zákona upravujícího onu zvláštní státem uznanou či stanovenou povinnost mlčenlivosti).*

Dále je nutno připomenout, že **zpravidla** (nemusí tomu tak být vždy) budou údaje získávané postupem podle § 8 odst. 2 tr. ř. také **údaji osobními**, na něž se vztahuje režim zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, takže **jejich ochrana bude posílena ustanoveními, omezujícími dispozice s osobními údaji podle citovaného zákona.**⁷

Nyní lze tedy na základě těchto východisek dospět k následujícím závěrům:

I. K předávání údajů opatřených postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. mezi orgány činnými v trestním řízení v rámci jejich součinnosti dle § 7 tr. ř.,

Ustanovení poslední věty § 8 odst. 2 tr. ř. znamená skutečné, reálné omezení, jímž je vázán orgán činný v trestním řízení zásadně po celé trestní řízení při nakládání s údaji, které získal průlomem do některé ze zákonem uznaných či zákonem stanovených povinností mlčenlivosti při postupu podle § 8 odst. 2 tr. ř.⁸ Jde o zásadu, ke které nutno přihlížet v každém okamžiku vedeného trestního řízení a nelze ji libovolně porušovat ani vykládat způsobem, který by odporoval jejímu smyslu.

Bylo-li citováno odůvodnění upraveného výkladového stanoviska poř. č. 7/1999 Sb. v. s. NSZ ve spojení s výkladovým stanoviskem poř. č. 3/2000 Sb. v. s. NSZ bylo tomu tak proto, že v něm se řeší otázka vyžadování údajů chráněných některou ze zvláštních povinností mlčenlivosti orgány činnými v trestním řízení od subjektů, které takové údaje spravují, postupem podle § 8 odst. 1 tr. ř. A tam – a to je nutno považovat za stěžejní – bylo řečeno, že odstavec 3 (zde nutno chápat, že se vztahuje k původnímu znění trestního řádu před velkou novelou č. 265/2001 Sb.) doplňuje tato dvě předchozí ustanovení a vyjadřuje právě ty zásady, které byly uvedeny výše. Tj. jednak povinnost, uloženou orgánům činným v trestním řízení zacházet s těmito údaji i nadále způsobem zabezpečujícím jejich ochranu v potřebné míře, a současně i zákaz s pouhým odkazem na obecnou povinnost součinnosti uvedenou v ustanovení § 8 odst. 1 tr. ř. požadovat sdělení takových údajů, jejichž ochrana je zajištěna (ve vztahu k příslušným subjektům) zvláštními povinnostmi mlčenlivosti, ať státem uznanými či přímo stanovenými, neexistuje-li k jejich prolomení pro účely konkrétního trestního řízení zákonem upravený postup.

Toto obecné konstatování totiž vyjadřuje zásadu, která se možná zatím ne příliš vžila a v praxi ne vždy se respektuje, ale která je podle stávající platné právní úpravy pro nakládání s údaji, takto zvlášť chráněnými jediné správná – že totiž nejen postupem podle § 8 odst. 1 tr. ř. nelze tyto údaje získávat, pokud k tomu není zákonem upraven zvláštní režim (nebo nejde-li o užití nového institutu – souhlasu soudce podle odstavce 4 ve smyslu nyní platného znění) ale že **je nelze – již získané za konkrétních, přesně stanovených podmínek pro účely trestního řízení, vedeného ve zcela konkrétní trestní věci – libovolně předávat ani mezi**

⁷ Zatímco zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, se zde neuplatní vzhledem k jeho ustanovení § 11 odst. 4 písm. a) podle něhož povinné subjekty neposkytují informace o probíhajícím trestním řízení.

⁸ Totéž omezení ovšem platí i pro postup podle odstavců 3 a 4 jak ještě bude dále uvedeno.

orgány činnými v trestním řízení postupem podle § 7 tr. ř., tedy podle obecného ustanovení o součinnosti mezi orgány činnými v trestním řízení.

Není totiž rozhodující, zda s těmito údaji bude dál nakládat subjekt, který je sám jinak *obecně* vázán povinností mlčenlivosti. Rozhodující je, že tyto údaje lze podle platné právní úpravy **vyžadovat jen v nezbytném rozsahu** (zde rozuměno – na nejmenší možnou nezbytnou míru z pohledu účelu, k němuž mají sloužit – k prokázání zcela konkrétních skutečností, odůvodňujících – nebo naopak vyvracejících – podezření z trestného činu ve zcela konkrétním trestním řízení vedeném o určitém a jasně specifikovaném, skutkem vymezeném jednání). Že je tedy lze **vyžadovat, ale i používat** jen pro **zcela konkrétní účel** ve **zcela konkrétní trestní věci**. Ani orgány činné v trestním řízení si mezi sebou nemohou předávat takové údaje, byly-li vyžádány v jedné konkrétní trestní věci pro ten účel, aby sloužily jako důkaz v jiné trestní věci, byť jinak s trestním řízením, pro něž byly vyžádány tato věc i souvisela.⁹ Šlo by totiž o zcela evidentní **obcházení zákona v ustanovení § 8 odst. 2 tr. ř.**, podle něhož lze tyto údaje vyžádat jen pro účely konkrétního trestního řízení a jen na základě žádosti státního zástupce (jde-li o přípravné řízení), přičemž ten nese odpovědnost za to, že budou vyžadovány skutečně v tom minimálním, naprosto nezbytném, omezeném rozsahu. Navíc – a to je tu nutno rovněž zmínit - omezující poslední věta uvedená v odstavci 2 ustanovení § 8 tr. ř. má ještě další význam. Její význam spočívá v tom, že takto získaný údaj zásadně nemůže **ani formálně** sloužit jako důkaz v jiné trestní věci, než v té, pro jejíž účel byl vyžádán.¹⁰

II. Předávání údajů opatřených postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. jiným orgánům na jejich žádost.

Problém ochrany údajů opatřených postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. při zapůjčování spisového materiálu jiným orgánům na jejich žádost (zejména pak soudům pro účely občanského soudního řízení v případě, že je z jejich strany prováděn důkaz vyšetřovacím spisem, jehož část obsahuje chráněné údaje) lze řešit tím, že takto získané údaje budou **trvale uchovávány odděleně od ostatního důkazního materiálu** shromážděného ve spisovém materiálu. Tím bude zajištěno, aby při zapůjčování trestního (vyšetřovacího) spisu jiným státní orgánům nebo orgánům veřejné moci nemohla být tajnost těchto údajů dotčena. Takovému postupu může nasvědčovat právě ustanovení § 65 odst. 5 tr. ř. Tento princip nutno považovat za správný, jde jen o jeho realizaci v praxi, jeho zajištění po „technické“ stránce při tvorbě vlastního vyšetřovacího (trestního) spisu.

Pokud jde o případné potřeby dalších orgánů veřejné moci využívat důkazní materiál získaný orgány činnými v rámci prováděného trestního řízení pro svá vlastní

⁹ Něco jiného ovšem je, pokud dojde ke spojení věcí do jednoho trestního řízení postupem ve smyslu zásad uvedených v § 20 tr. ř.

¹⁰ Tato součinnost by se mohla uskutečnit mezi státními zástupci. Ti sami mohou vyžadovat uvedené údaje pro účely trestního řízení a dožádané subjekty zásadně nemohou posuzovat ani rozsah, ani důvodnost jejich žádostí. Při striktním výkladu uvedeného omezujícího ustanovení by však i takto opatřené údaje byly získány v rozporu s ním. Byla by opomenuta zásada, podle níž **každý orgán** je oprávněn seznamovat se utajovanými skutečnostmi (zde v širším smyslu, tato zásada totiž dopadá i na dnes v zásadě výslovně nijak neupravené služební tajemství) jen v **nezbytném rozsahu potřebném pro řádný výkon jeho zákonné působnosti**. Zde by si však státní zástupce (jemuž byly již vyžádané údaje předány), sám „filtroval“, které z nich použije ve věci, v níž koná dozor. Tento postup by bylo možno obhájit jen tam, šlo-li by o získání dokladů originálních, které mezitím byly předány jinému orgánu činnému v trestním řízení, takže by nebyly k dispozici u subjektu, jemuž svědčí povinnost mlčenlivosti. Tam by si ale státní zástupce musel sám určit, které konkrétní údaje požaduje a tam by bylo představitelné, že je získá formou takového dožádání.

řízení,¹¹ je tu nejprve třeba říci, že příslušné základní procesní předpisy, za něž nutno považovat pro tyto případy občanský soudní řád a správní řád, neobsahují žádné výslovné ustanovení obdobné ustanovení § 8 odst. 2 tr. ř., které by v obecné rovině dávalo právo soudu nebo správnímu orgánu vyžadovat údaje podléhající zákonné povinnosti mlčenlivosti v rozsahu stanoveném v citovaném ustanovení trestního řádu.

Tyto předpisy naopak důsledně stojí na principu zákazu průlomu do takové povinnosti mlčenlivosti, ledaže ten, kdo má o takto chráněných skutečnostech podat svědectví, byl této povinnosti oprávněným subjektem zproštěn.¹² Z toho je třeba učinit hned prvý závěr – tyto orgány se **nemohou domáhat předložení takových materiálů, v nichž jsou obsaženy skutečnosti, chráněné zvláštní povinností mlčenlivosti, získané pro účely trestního řízení postupem podle § 8 odst. 2 tr. ř.**, s odkazem na vlastní procesní úpravu, neboť jejich procesní úprava jim takové oprávnění nepřiznává. Nepřiznává jim je nejen ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení, nepřiznává jim je ani ve vztahu k subjektům, které jsou touto povinností vázány a od nichž orgány činné v trestním řízení uvedené skutečnosti získaly.

Je-li pro účely **některých řízení** toto oprávnění uvedeným orgánům přiznáno, vyplývá **z jiné (speciální) právní úpravy než z obecné procesní normy**, podle níž provádějí řízení a dokazování v rámci něho.¹³ Obvykle takové oprávnění obsahuje příslušný zákon, v němž je obsažena vlastní hmotněprávní úprava povinné mlčenlivosti. Mohou existovat však i jiné postupy, jimž si příslušný orgán v rámci důkazního řízení takové údaje může opatřit, byť nepřímo.¹⁴

¹¹ Nejde tu jen o státní orgány, protože např. právě pro účely různých náhradových řízení mohou být spisové materiály z trestního řízení vyžadovány i do řízení před orgány správními, které mohou mít povahu orgánů veřejné samosprávy, pověřených výkonem státní správy na určitých úsecích činnosti státu. Teoreticky samozřejmě nelze vyloučit ani řízení před orgány samosprávy zájmové (zejména profesní), pokud jsou zákonem nadány kárnou (disciplinární) pravomocí.

¹² Občanský soudní řád v § 124 stanoví: „Dokazování je třeba provádět tak, aby byla šetřena povinnost zachovávat mlčenlivost o utajovaných skutečnostech chráněných zvláštním zákonem⁵⁶⁾ a jiná zákonem stanovená nebo státem uznávaná povinnost mlčenlivosti. V těchto případech lze provést výslech jen tehdy, jestliže vyslychaného zprostil povinnosti mlčenlivosti příslušný orgán nebo ten, v jehož zájmu má tuto povinnost; přiměřeně to platí i tam, kde se provádí důkaz jinak než výslechem. Poznámka pod čarou č. 56 pak odkazuje na zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Správní řád k tomu v § 35 odst. 2 stanoví: „Jako svědek nesmí být vyslechnut ten, kdo by porušil státní, hospodářské, služební tajemství nebo zákonem výslovně uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže by byl této povinnosti zproštěn příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má.“

¹³ Viz např. § 24 odst. 6 písm. c) zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož jsou pracovníci správce daně povinni na dožádání poskytovat z informací získaných v daňovém řízení soudům údaje o základu daně z příjmů, z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti, z kapitálového majetku, z pronájmu a ostatních příjmů fyzické osoby pro účely rozhodnutí o výživném.

¹⁴ Tady lze odkázat např. na náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 51/97, který se zabýval ústavní stížností podnikatele, jíž napadal rozhodnutí soudů v civilním řízení o uložení pořádkové pokuty, kterou mu uložily za to, že nevyhověl jemu uložené povinnosti, aby v řízení o zvýšení výživného na jeho dvě nezletilé děti předložil opis jeho daňového přiznání za rok 1995 a peněžní deníky za roky 1995 a 1996. Ústavní soud stížnosti nevyhověl a uvedl: „Otázka posouzení návrhu na zvýšení výživného pro nezletilé děti je věcí volně úvahy soudu odvislé od posouzení možnosti a schopnosti osoby k výživě povinné a odůvodněných potřeb osoby k výživě oprávněné. Jedná se o úpravu zakotvenou v ustanoveních § 85 a § 96 odst. 1 zákona o rodině. Soud je v rámci tohoto řízení povinen z moci úřední objasnit skutkový stav věci. Ke splnění této povinnosti vyplývající z ustanovení § 120 občanského soudního řádu potřebuje shromáždit potřebné důkazy. Mezi nimi rozhodující význam mají listinné důkazy dokumentující výdělkové možnosti a schopnosti osoby k výživě povinné. V případě

Z toho tedy vyplývá, že v rámci obecné součinnosti, uložené orgánům činným v trestním řízení ve vztahu k jiným orgánům, jimž byl svěřen výkon veřejné moci (v nejširším smyslu toho slova), se nemohou tyto orgány domáhat předložení takových důkazních prostředků a důkazů opatřených v trestním řízení, jež by obsahovaly skutečnosti chráněné zvláštní povinností mlčenlivosti, ať už státem uznané nebo stanovené, pokud důvody této ochrany v té době již nezanikly.¹⁵ Jinak řečeno, **ediční povinnost** plynoucí z příslušných ustanovení procesních předpisů, podle nichž provádějí řízení tyto jiné orgány než orgány činné v trestním řízení, **se na takové důkazní materiály nevztahuje.**¹⁶

III. Zpřístupnění údajů obsažených postupem dle § 8 odst. 2 tr. ř. poškozeným při uplatňování jejich práv v trestním řízení

Odpověď na tuto otázku souvisí s výkladem formulace „*Údaje...nelze využít pro jiný účel než pro trestní řízení...*“. Nepochybně se tu chce naznačit, že údaje získané v dané konkrétní trestní věci se nestávají obecně přístupnými údaji a i nadále je nutno s nimi nakládat s omezeními, která vyplývají nejen z § 8 trestního řádu, ale která plynou ze základních zásad trestního řízení¹⁷; jsou v tomto bodě jen provedením základních principů ústavních.¹⁸

Účelem trestního řízení však není jen dosažení odsuzujícího rozsudku či jiného meritorního rozhodnutí, jímž se ukončí řízení o podezření z konkrétního trestného činu ohledně určitého jednání určité osoby, která je ze spáchání takového trestného činu podezřelá (nebo jde o řízení ve věci, v níž nebyl zjištěn pachatel).

Ačkoli z vymezení účelu trestního řízení ve smyslu § 1 tr. ř. není na první pohled zřejmé, že by tento účel měl být naplněn též rozhodováním o nárocích poškozeného na náhradu škody, způsobené mu trestným činem, lze tento účel spatřovat v obecném vymezení, podle něhož má působit trestní řízení i preventivně a vést občany k dodržování zákonů a plnění povinností vůči státu i společnosti.

podnikatelského subjektu nemá soud jinou možnost, než posoudit tyto možnosti a schopnosti osoby k výživě povinné právě z daňového přiznání ve spojení s peněžními deníky za příslušné kalendářní období. Proto nelze soudům v této souvislosti vytýkat porušení čl. 2 odst. 3 a čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.“

¹⁵ Zde nutno zdůraznit, že musí jejich tajnost zaniknout jako taková (např. v důsledku změny právní úpravy povinnosti mlčenlivosti), nikoli že jsou sděleny poté, co povinný je zproštěn mlčenlivosti ve vztahu k určitému orgánu a pro určitý specifický účel, jak tomu obvykle v praxi bývá.

¹⁶ Pro občanské soudní řízení je stanovena v § 129 o. s. ř., podle něhož „Předseda senátu může uložit tomu, kdo má listinu potřebnou k důkazu, aby ji předložil, nebo ji opatřil sám od jiného soudu, orgánu nebo právnické osoby.“ V oblasti řízení správního je tímto ustanovením (výrazově zastaralé) ustanovení § 32 odst. 3 správního řádu: „Na žádost správního orgánu jsou státní orgány a socialistické organizace povinny sdělit skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí.“

¹⁷ K této povinnosti orgánů činných v trestním řízení srov. § 2 odst. 4: „Trestní věci musí projednávat co nejrychleji a s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána; při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení.“

¹⁸ „Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.“ – čl. 1 odst. 1 Ústavy. „Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.“ – čl. 2 odst. 3 Ústavy. „Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.“ – čl. 2 odst. Listiny základních práv a svobod. „Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“ – čl. 4 odst. 4 Listiny.

Poškozený je nesporně důležitou stranou v trestním řízení (obvykle bývá též důležitým svědkem) a trestní řízení mu proto přiznává řadu práv proto, aby mohl účinně svá práva hájit, včetně práva uplatnit nárok na náhradu škody již v rámci probíhajícího trestního řízení. Za tím účelem je mu dovoleno nahlížet i do spisů (§ 43 odst. 1 tr. ř.). Důležitost postavení poškozeného – a to je třeba si uvědomit – plyne také z toho, že **právě kvůli němu, kvůli poškozenému** se v dané věci (nebo alespoň její dílčí části podle povahy projednávaného trestněprávního jednání) řízení vede. Neboť trestný čin byl spáchán na něm nebo proti němu a to je ten důvod, proč má být naplněn účel trestního řízení – postihnout za zákonem stanovených podmínek a zákonem stanoveným postupem pachatele trestného činu, jehož se vůči poškozenému dopustil.

Při řešení konfliktu mezi zájmem na utajení uvedených údajů získaných pro účely konkrétního trestního řízení postupem podle § 8 odst. 2 tr. ř. tak, jak to ukládá poslední věta tohoto ustanovení, a právy poškozeného na řádné uplatnění jeho nároků v trestním řízení, se jeví požadavek na to, aby i poškozený se mohl s uvedenými údaji seznamovat, jako důvodný, neboť to potřebuje proto, aby mohl účinně svá práva hájit.

Trestní řád nedává na otázku, jak tento konflikt protichůdných zájmů řešit výslovně žádnou konkrétní a jasnou odpověď.¹⁹ Obecně pouze v ustanovení § 43 odst. 1 dovoluje poškozenému nahlížet do spisů a odkazuje na ustanovení § 65 tr. ř.,

¹⁹ K obdobnému problému, k němuž může dojít v řízení správním, zaujal Úřad pro ochranu osobních údajů následující stanovisko (ÚOOÚ k problémům z praxe - č. 4/2001- Nahlížení do spisů podle správního řádu – viz internetová stránka ÚOOÚ: „Podle § 23 odst. zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád) mají účastníci řízení a jejich zástupci právo nahlížet do spisů s výjimkou protokolů o hlasování a pořizovat si z nich výpisy. Dále je v odstavci 2 stanoveno, že správní orgán může povolit nahlédnout do spisů i jiným osobám, pokud prokáží odůvodněnost svého požadavku. V průběhu řízení prováděného správním orgánem dochází ke zpracování osobních údajů ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon"), a to, kromě jiného, již vedením spisové dokumentace, která osobní údaje obsahuje. Zároveň jsou v takovém případě splněny základní požadavky zákona, a to v tom smyslu, že je procesním předpisem a případně jinými právními předpisy alespoň obecně vymezen rozsah a účel zpracování osobních údajů. V takto daných mezích může správní orgán provádět zpracování osobních údajů bez souhlasu subjektu údajů, neboť je to nutné pro plnění povinností stanovených zvláštním zákonem. Umožnit nahlédnout do spisů účastníkům řízení a jejich zástupcům, případně umožnit pořizování výpisů, je zákonnou povinností správního orgánu. Správní orgán v tomto případě není oprávněn znepřístupnit osobní údaje obsažené ve spise, a to ani u osob odlišných od účastníků řízení. Možnost seznámit se s obsahem spisového materiálu je důležitým procesním právem, znepřístupnění části spisu by mohlo vést k faktickému znemožnění uplatnění jiných práv daných účastníkům řízení zvláštním zákonem. Na druhou stranu je však třeba poukázat na omezení uložená zákonem osobám nahlížejícím do spisů. Informace zahrnující osobní údaje lze shromáždit a použít pouze v případech předvídaných zvláštním zákonem, v daném případě tedy zejména za účelem vedení pokračujícího řízení, dalších navazujících řízení, případně k zahájení jiných řízení. Zpracování osobních údajů prováděné v rozporu se zákonným účelem, včetně pouhého shromáždění pro jiný účel, je bez souhlasu subjektu údajů nepřipustné. Je tedy vhodné, aby správní orgán upozornil osoby nahlížející do spisů na nutnost dodržování těchto zásad ochrany osobních údajů. Současně je nutno upozornit na odlišnost odstavců 1 a 2 ustanovení § 23 správního řádu. Zatímco odstavec 1 dává účastníkům řízení a jejich zástupcům právo nahlížet do spisů a pořizovat si z nich i výpisy, podle odstavce 2 záleží na uvážení správního orgánu, zda jiná osoba žádající o nahlédnutí do spisové dokumentace prokázala dostatečný právní zájem. Pokud jí správní orgán umožní nahlédnout do spisové dokumentace, a to obvykle v rozsahu, který se dané osoby týká, je povinen dbát také práv dalších osob, jejichž údaje jsou v dokumentaci obsaženy. Na základě tohoto zvláštního oprávnění nelze tedy vyloučit možné znepřístupnění takových osobních údajů.“

jehož součástí je však současně i odstavec 5, který ukládá povinnost orgánům činným v trestním řízení tyto údaje ve zvýšené míře ochraňovat.²⁰

Tento střet dvou důležitých právem chráněných zájmů nelze vyřešit jiným způsobem, než v dané konkrétní situaci upřednostnit jeden před druhým. A to podle významu, který v dané, zcela konkrétní situaci a fázi trestního řízení ten který z obou zájmů má, který v daném momentě převažuje nad druhým.

Z tohoto důvodu nelze tvrdit, že by poslední věta v odstavci 3 ustanovení § 8 tr. ř., a to ani ve spojení s § 65 odst. 5 tr. ř., obecně a absolutně vylučovala možnost, aby se poškozený seznámil s údaji vyžádanými pro účely trestního řízení postupem podle § 8 odst. 2 tr. ř. Zákon **výslovně** nestanoví žádné omezení, které by bránilo poškozenému seznamovat se se skutečnostmi, jež jsou pro úspěšné uplatnění jeho nároku na náhradu škody zásadní a významné. **Omezení**, která jsou zákonem **výslovně stanovena** takovým způsobem, o kterém nelze příliš pochybovat, a **která lze vůči poškozenému uplatnit**, nejsou v zásadě vymezena **hmotněprávně** (v podobě explicitně vyjádřeného zákazu seznamovat se s určitými skutečnostmi, zjištěnými pro účely trestního řízení), ale jsou vymezena **procesněprávně**.²¹ To navíc podporuje úprava v ustanovení § 46 tr. ř., pokud jde o práva poškozeného a povinnosti orgánů činných v trestním řízení ve vztahu k němu²², ale také i ustanovení § 228 odst. 1 tr. ř., které ukládá soudu povinnost přiznat poškozenému náhradu škody, jsou-li pro to zjištěny důvody po stránce skutkové²³ takovým způsobem, že je soud verifikuje ve výroku svého odsuzujícího rozhodnutí.²⁴

Tedy výsledné řešení bude nutno hledat tam, kde se „setká“ hmotněprávní základ²⁵ zcela konkrétního trestního řízení co do všech zjištěných skutečností, nezbytných pro posouzení trestní odpovědnosti pachatele, s hmotněprávním základem nároku poškozeného na náhradu jemu způsobené škody právě tímto zcela konkrétním jednáním, a kde v rozsahu takto objasněného jednání pro účely vyvození trestní odpovědnosti je využito skutečností zjištěných postupem podle § 8 odst. 2 tr. ř. Jen v tomto případě a jen v tomto rozsahu (tzn. v rozsahu nutném k objasnění věci po stránce skutkové, kde se skutek kryje s hmotněprávním důvodem vzniku nároku poškozeného - § 43 odst. 3 tr. ř. - je možné upřednostnit práva poškozeného seznamovat se s obsahem spisového materiálu před právem na trvalé uchování tajnosti údajů zjištěných postupem podle § 8 odst. 2 tr. ř.; získaných tedy průlomem

²⁰ Při povolování nahlížet do spisů je nutno učinit takové opatření, aby byla zachována tajnost utajovaných skutečností chráněných zvláštním zákonem a údajů, na které se vztahuje státem uložená nebo uznaná povinnost mlčenlivosti.

²¹ Jde např. o omezení vyplývající z § 44 odst. 2 tr. ř. pokud jde o nadměrný počet poškozených, § 44 odst. 3 tr. ř., pokud už bylo o nároku rozhodnuto v jiném řízení, § 229 odst. 1 tr. ř. v případě, kdy by bylo pro rozhodnutí o náhradě škody třeba provádět další dokazování, jež by přesahovalo potřeby trestního stíhání a podstatně by je protáhlo. Jinak ovšem platí, že základním omezením je a bude rámec vymezený v oblasti hmotněprávního zakotvení postavení poškozeného v dané konkrétní věci v duchu podmínek uvedených v ustanovení 43 odstavci 1 a omezených od 1. 1. 2002 opět hmotněprávními skutečnostmi naznačenými v odstavci 2 téhož ustanovení. Jinak by se vůbec o poškozeného ve smyslu těchto ustanovení nemohlo jednat.

²² Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění.

²³ A co do vzniku nároku podle příslušného práva hmotného i po stránce právní pochopitelně také.

²⁴ Odsuzuje-li soud obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil jinému majetkovou škodu, uloží mu zpravidla v rozsudku, aby ji poškozenému nahradil, jestliže byl nárok včas uplatněn (§ 43 odst. 3); nebrání-li tomu zákonná překážka, **soud uloží obžalovanému vždy povinnost k náhradě škody, jestliže je výše škody součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jimž se obžalovaný uznává vinným**, a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena.

²⁵ Má se tu na mysli ono jednání, skutek, který je předmětem daného trestního řízení.

do některé povinnosti mlčenlivosti tam uvedené.²⁶ Podobný případ může nastat i tehdy, pokud se v části, jíž se týkají uvedené údaje, kryje skutek s podmínkami, z nichž je ze zákona (§ 43 odst. 1 tr. ř.) odvozeno postavení poškozeného jen ve smyslu procesním.

Nyní ještě k otázce, zda tuto zásadu je nutno (resp. možno) zachovat vždy a zda by tedy mělo bezvýjimečně platit, že uvedené údaje získané postupem podle § 8 odst. 2 tr. ř. se povedou odděleně od trestního spisu po celou dobu probíhajícího trestního řízení. K tomu třeba dodat, že nejde tolik o to, zda uvedené údaje, resp. nosiče, na nichž jsou zachyceny, se budou uchovávat mimo vlastní spisový materiál (tedy vlastně v podobě jakési utajované přílohy), ale o to, zda budou dodržena pravidla pro nakládání s nimi. Tedy pro to, aby se s nimi zásadně nemohly seznamovat nepovolané osoby, a to v kterémkoli stadiu trestního řízení. Tak, jak byl v bodě III. vztah ustanovení § 8 odst. 2 tr. ř. poslední věty a ustanovení § 65 odst. 5 tr. ř. vyložen, to tedy znamená, že mohou být obsaženy i ve spisovém materiálu, pokud ovšem v souladu s ustanovením § 65 odst. 5 tr. ř. bude vždy učiněno takové opatření při nahlížení do spisu, aby se s nimi nepovolané osoby nemohly seznámit. Neboť jejich únik nejvíc hrozí právě a především při nahlížení do spisu. Pak se ovšem bude jednat hlavně o otázku přístupu k provádění konkrétního úkonu.

Z tohoto – spíše praktického – hlediska by se v přípravném řízení trestním měly takové údaje uchovávat odděleně od vlastního vyšetřovacího spisu **minimálně do stadia podání obžaloby**, resp. do vydání jiného meritorního rozhodnutí ve věci. Skončí-li přípravné řízení jinak než podáním obžaloby, nejsou zásadně dány důvody pro to, aby se uvedené materiály ke spisu připojovaly a tvořily jeho žurnalizovanou (včleněnou, zařazenou) součást.

Pokud by bylo vydáno rozhodnutí, kterým se končí přípravné řízení **jiným způsobem než podáním obžaloby** a proti tomuto rozhodnutí si podá některá z oprávněných osob stížnost, potom – za předpokladu, že rozhodnutí bylo opřeno o uvedené skutečnosti (v obojím smyslu, tj. buď by bylo na nich postaveno, nebo naopak by byly zhodnoceny jako nepostačující pro podání obžaloby, což mohou být dva nejčastěji v úvahu připadající případy jejich využití z hlediska důkazního) - pak lze postupem podle § 65 odst. 5 tr. ř. zabezpečit, aby se tato osoba seznámila s uvedenými důkazními materiály jen v tom nezbytném rozsahu, který nutně potřebuje znát z hlediska uplatnění svých zákonných práv stěžovatele.²⁷ Zde lze (a je také žádoucí) stále vést uvedené materiály odděleně od vlastního vyšetřovacího spisu.

Byla-li by **podána obžaloba**, pak (zase více z praktického hlediska) by bylo vhodné je **zařadit do trestního spisu. Měly by to být pouze ty z nich, o které jsou**

²⁶ Ačkoli bylo výše uvedeno, že se vlastně v těchto případech vede trestní řízení **kvůli poškozenému**, je samozřejmě tato formulace nepřesná. Trestní řízení se stále – i po novele účinné od 1. ledna tohoto roku – vede podle zásad oficiality a legality a jeho výsledkem nemá být apriorně odsouzení pachatele k plnění, jímž bude sanovat škodu, jíž způsobil svým trestněprávně postižitelným jednáním. Primárním zůstává i nadále vyvození trestní odpovědnosti a využití všech ustanovení k tomu účelu do zákona vtěleným (samozřejmě včetně výjimek odklonů atp.). Až druhotně (byť nikoli bez významu) přistupuje účel další – uhradit poškozenému **již v rámci probíhajícího trestního řízení** způsobenou škodu, jsou-li k tomu shledány podmínky a není-li její zjišťování na úkor efektivně probíhajícího trestního řízení. Také název tohoto řízení o náhradě škody jako řízení **adhezního** tomu ostatně dostatečně nasvědčuje.

²⁷ V zásadě není možno považovat za přijatelné, aby bylo vydáno rozhodnutí opřené o tyto důkazy a oprávněné osobě, jíž se rozhodnutí týká a které zákon přiznává proti němu stížnost, by bylo zcela odmítnuto právo se s nimi alespoň v nezbytném rozsahu nutném k řádnému uplatnění jejich práv seznámit.

závěry obžaloby opřeny (ať už prokazují tvrzení obžaloby či slouží na podporu obhajoby), **aniž by samozřejmě bylo omezováno právo obhajoby se jich dovolat, bude-li to považovat za prospěšné.**

Jsou-li **využity jako důkaz** v tomto stadiu řízení, pak je splněn požadavek poslední věty § 8 odst. 2 tr. ř. a bude-li v následujícím řízení dodržen i požadavek § 65 odst. 5 tr. ř. (který se vztahuje jistě i na řízení před soudem), pak otázku odděleného uchování těchto materiálů či jejich zařazení do trestního spisu lze považovat za vcelku nepodstatnou. Svůj význam bude mít jen z hlediska manipulace se spisem – byli by např. zapůjčován k jinému účelu, muselo by být zachováno pravidlo stanovené v § 65 odst. 5 tr. ř. Tj. pro ten účel by měly být zásadně ze spisu vyjímány.²⁸

Závěrem třeba uvést, že to co bylo zde uvedeno platí nejenom pro údaje, získané postupem podle § 8 odst. 2 tr. ř. ale uplatní se i pro údaje, sdělené orgánům činným v trestním řízení podle § 8 odst. 3 tr. ř. nebo získané postupem podle § 8 odst. 4 tr. ř., přestože zákon výslovně žádné omezení v podobě poslední věty odstavce 2 v těchto dalších ustanoveních neobsahuje a nečiní tak ani odkazem. Vyplývá to nejen z obecných zásad, podle nichž lze zasahovat to sféry povinnou mlčenlivostí chráněných údajů jen v míře nezbytně nutné a že je lze požadovat jen pro účely trestního řízení ale zejména také ze znění ustanovení § 65 odst 5 tr. ř., které se netýká výslovně jen údajů, získaných prolomením zákonné povinnosti mlčenlivosti postupem podle § 8 odst 2 tr. ř. Toto ustanovení se vztahuje obecně na všechny zákonem stanovené povinnosti mlčenlivosti splňující podmínky zvýšené ochrany (zjednodušeně řečeno takové státem uznané či stanovené povinnosti mlčenlivosti, jež nelze získat prostým odkazem na obecnou povinnost vyhovět dožádání orgánů činných v trestním řízení podle § 8 odst. 1 tr. ř.).

K tomu, jak zabezpečit ochranu těchto údajů v případech, kdy se s nimi má seznámit některý z účastníků na trestním řízení - ochrana je obdobná té ochraně, která je obecně poskytována utajovaným skutečností pro případ, že se s nimi seznamují osoby, nepodléhající jinak prověření.²⁹ I v případě, že se seznamuje taková osoba s údajem chráněným zvláštní povinností mlčenlivosti, je třeba ji poučit o možných následcích porušení povinnosti uchovat tyto skutečnosti v tajnosti. Zde sankcí může být dokonce i vyvození odpovědnosti za trestný čin. V důsledku toho, že – jak bylo již dříve uvedeno – půjde zpravidla i o **údaje osobní**, může být porušení uvedených pravidel postiženo jako **trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji podle § 178 tr. zák.** a to buď podle odstavce 1, šlo-li by obecně o osobu, která získala k takovým údajům přístup (právě např. jako poškozený při uplatňování svých práv v trestním řízení), nebo podle odstavce 2, šlo-li by o orgán

²⁸ Bude zřejmě namítáno, že to zkomplikuje manipulaci se spisovým materiálem. Na druhé straně a rovněž převážně z hlediska praktického – jde-li o tak významné důkazy, které mají být důkazem o vině (nebo o nevině) obžalovaného, je nepochybně daleko vhodnější zažurnalizovat tyto materiály v příslušné posloupnosti do trestního spisu a zajistit tak touto zdánlivě jen formální cestou pozdější nezpochybnitelnost celého procesu z hlediska úplnosti (zpravidla listinných) materiálů, které tvořily podklad pro rozhodnutí soudu. Toto jen zdánlivě formální opatření totiž významně chrání především práva samotného obviněného na to, aby vydané rozhodnutí bylo vždy možno přezkoumat co do skutkového (důkazního) základu, na němž bylo postaveno. Ostatně praxe zná opatření, jak zajistit tajnost těchto údajů i v případě, stanou-li se součástí spisu – např. jejich zapečetěním do ochranného obalu – obálky.

²⁹ Viz např. § 35 odst. 4, § 50 odst. 3 posl. věta, § 198a, § 201 odst. 3 tr. ř.

činný v trestním řízení. Může však jít i o odpovědnost za některé další trestné činy nebo i o jinou než jen trestní odpovědnost.³⁰

Toto stanovisko bylo vydáno podle ustanovení § 12 odst. 2 zákona o státním zastupitelství.

Nejvyšší státní zástupkyně:
Mgr. Marie Benešová, v. r.

³⁰ Může jít ale též o odpovědnost podle § 206 tr. zák. o trestném činu pomluvy či podle § 209 tr. zák. o trestném činu poškozování cizích práv, může jít o odpovědnost občanskoprávní za porušení práv na ochranu osobnosti (§ 11 a násl. obč. zák.), o odpovědnost za takto způsobenou škodu podle příslušných právních předpisů, a teoreticky i o odpovědnost za přešupek podle § 44 zákona č. 101/2000 Sb.